

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNING
MASHG'ULOTLARDAGI FAOLIYATINI BAHOLASHNING ILMIY
ASOSLANGAN MEZONLARINI “ILK QADAM” DAVLAT O'QUV DASTURI VA
MELQO XALQARO BAHOLASH VOSITASI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH**

Jo'raboyev Akmal Baxromovich

CHDPU maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti

boshlang'ich ta'limda amaliy fanlar kafedrası

Phd (p.f.f.d) dotsent

Isomova Soliha Shuhrat qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Ta'lim, tarbiya nazaryasi va metodikasi

(maktabgacha ta'lim) magistr

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida (MTT) bolalarning mashg'ulotlardagi faoliyatini baholashning ilmiy asoslangan, kompleks va individual mezonlarini ishlab chiqish, ularni O'zbekiston Respublikasining “Ilk qadam” davlat o'quv dasturi, ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari hamda xalqaro MELQO baholash vositasi bilan to'liq uyg'unlashtirish orqali ta'lim-tarbiya jarayonining sifatini oshirish, bolalarning har tomonlama rivojlanishini monitoring qilish va maktabga tayyorgarlik darajasini yuksaltirishdan iborat. Tadqiqotda pedagogik kuzatuv, rivojlanish xaritalari tahlili, sintez va umumlashtirish usullari, normativ-huquqiy hujjatlar (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4312-sonli qarori, Vazirlar Mahkamasining 802-sonli qarori, 157-sonli nizomi va boshqalar) hamda amaliy tajribalarni (2024-yilda o'tkazilgan 250 ta MTTda MELQO baholashi natijalari) o'rganish asosida tahliliy-empirik yondashuv qo'llanildi. Bolalarning faoliyatini baholashning beshta asosiy sohasi (jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzi, ijtimoiy-hissiy rivojlanish, nutq-muloqot va savodxonlik malakalari, bilish jarayonining rivojlanishi, ijodiy rivojlanish) bo'yicha aniq, yoshga mos mezonlar taklif etildi; rivojlanish xaritalaridan foydalanish samaradorligi 30-35% ga oshishi, baholashning obyektivligi va shaffofligi kuchayishi, individual yondashuvning amaliyotga joriy etilishi orqali bolalarning maktabga tayyorgarlik ko'rsatkichi yaxshilanishi ehtimoli isbotlandi.

Kalit so'z: maktabgacha ta'lim tashkiloti (MTT), K bolalar faoliyatini baholash, ilmiy asoslangan mezonlar, kompleks va individual yondashuv, “Ilk qadam” dasturi, davlat talablari, MELQO baholash vositasi, rivojlanish xaritalari, pedagogik kuzatuv, bolalar rivojlanishi monitoringi, maktabga tayyorgarlik, ijtimoiy-hissiy rivojlanish, nutq va muloqot, bilish jarayonlari, ijodiy rivojlanish.

Аннотация: *Разработка научно обоснованных, комплексных и индивидуальных критериев оценки деятельности детей на занятиях в дошкольных образовательных организациях (ДОО), их полная интеграция с государственной учебной программой «Первый шаг», государственными требованиями к развитию детей дошкольного возраста и международным инструментом оценки MELQO для повышения качества воспитательно-образовательного процесса, мониторинга всестороннего развития детей и улучшения готовности к школе. В исследовании применен аналитико-эмпирический подход на основе педагогического наблюдения, анализа карт развития, синтеза и обобщения, изучения нормативно-правовых документов (Постановление Президента РУз № PQ-4312, Постановление Кабинета Министров № 802, Положение № 157 и др.) и практического опыта (результаты MELQO-оценки 250 ДОО в 2024 году). Предложены четкие, возрастосообразные критерии по пяти ключевым областям деятельности детей (физическое развитие и формирование здорового образа жизни, социально-эмоциональное развитие, речевое общение и навыки грамотности, развитие познавательных процессов, творческое развитие); доказано, что использование карт развития повышает эффективность на 30–35 %, объективность и прозрачность оценки, а внедрение индивидуального подхода улучшает показатели готовности детей к школе. Предлагаемые критерии позволяют осуществлять мониторинг индивидуальной траектории развития детей, оптимизировать педагогический процесс, укреплять сотрудничество педагогов, родителей и специалистов, а также приближать качество дошкольного образования к международным стандартам.*

Ключевые слова: *дошкольная образовательная организация (ДОО), оценка деятельности детей, научно обоснованные критерии, комплексный и индивидуальный подход, программа «Первый шаг», государственные требования, инструмент оценки MELQO, карты развития, педагогическое наблюдение, мониторинг развития детей, готовность к школе, социально-эмоциональное развитие, речевое общение, познавательные процессы, творческое развитие.*

Abstract: *To develop scientifically grounded, comprehensive and individual criteria for evaluating children's activities during classes in preschool educational organizations (PEOs), fully aligning them with Uzbekistan's "First Step" State Curriculum, state requirements for early and preschool child development, and the international MELQO assessment tool in order to enhance the quality of the educational process, monitor holistic child development, and improve school readiness. The study employed an analytical-empirical approach based on pedagogical observation, analysis of development maps, synthesis and generalization, examination of normative-legal documents (Presidential Decree PQ-4312, Cabinet Resolution No. 802, Regulation No. 157, etc.), and practical experience (MELQO assessment results from 250 PEOs in 2024). Clear, age-appropriate criteria proposed across five key domains of child activity (physical development and healthy*

lifestyle formation, socio-emotional development, speech-communication and literacy skills, cognitive process development, creative development); demonstrated that using development maps increases efficiency by 30–35%, improves objectivity and transparency of assessment, and that implementing an individual approach enhances children’s school readiness indicators.

Keywords: *preschool education organization (PEO), assessment of children's activities, scientifically grounded criteria, individual approach, “First Step” curriculum, state requirements, MELQO assessment tool, development maps, pedagogical observation, child development monitoring, school readiness, social-emotional development, speech and communication, cognitive development, creative development.*

Kirish

O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlari, xususan, “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi va bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablari maktabgacha ta’lim tashkilotlarida (MTT) bolalarning mashg‘ulotlardagi faoliyatini baholashni yangicha yondashuv talab qiladi. Maqolaning asosiy g‘oyasi shundan iboratki, bolalarning faoliyatini baholash mezonlari nafaqat pedagogik jarayonni nazorat qilish, balki har bir bolaning individual qobiliyatlarini ochib berish, rivojlanishidagi kamchiliklarni o‘z vaqtida bartaraf etish hamda maktabga tayyorgarlik darajasini oshirishga xizmat qilishi kerak. Ushbu mezonlar zamonaviy pedagogik texnologiyalar va normativ hujjatlar asosida ishlab chiqilgan bo‘lib, ta’lim sifatini monitoring qilishning samarali mexanizmini yaratadi.

Maktabgacha ta’lim uzluksiz ta’lim tizimining birinchi va eng muhim bo‘g‘ini sifatida bolaning jismoniy, ijtimoiy-hissiy, nutqiy, bilish va ijodiy rivojlanishini ta’minlashda asosiy o‘rin tutadi. O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli ta’lim islohotlari, xususan, Prezidentning 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-sonli “Maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida”gi qarori, Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda 802-sonli qarori bilan tasdiqlangan “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standarti”, 2024-yilda qabul qilingan 157-sonli Nizom hamda “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturining ikkinchi nashri maktabgacha ta’lim tashkilotlarida (MTT) bolalarning mashg‘ulotlardagi faoliyatini baholashga yangicha, zamonaviy talablar qo‘ymoqda.

Maqolaning asosiy g‘oyasi shundan iboratki, bolalarning faoliyatini baholash mezonlari nafaqat pedagogik jarayonni nazorat qilish vositasi, balki har bir bolaning individual qobiliyatlari, qiziqishlari va rivojlanish xususiyatlarini ochib berish, kamchiliklarni o‘z vaqtida aniqlash va bartaraf etish, shuningdek, maktabga tayyorgarlik darajasini yuksaltirishning strategik mexanizmi bo‘lishi kerak. “Ilk qadam” dasturida belgilangan beshta rivojlanish sohasi (jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzi, ijtimoiy-hissiy rivojlanish, nutq-muloqot va savodxonlik malakalari, bilish jarayonining rivojlanishi, ijodiy rivojlanish) asosida ishlab chiqilgan mezonlar xalqaro MELQO baholash vositasi bilan

uyg'unlashtirilganda ta'lim sifatini monitoring qilishning samarali tizimini yaratadi. 2024-yilda o'tkazilgan MELQO baholashi natijalari shuni ko'rsatdiki, 250 ta MTTda (68 tasi shahar, 182 tasi qishloq hududi) ta'lim sifati yuqori darajada, ammo individual kuzatuv va rivojlanish xaritalaridan foydalanishni kengaytirish orqali natijalarni yanada yaxshilash mumkin. Ushbu yondashuv bolani “tarbiya obyekti” emas, balki ta'limning faol subyekti sifatida ko'rishga, o'yin orqali o'qitish tamoyillarini kuchaytirishga va oila, mahalla hamda mutaxassislar hamkorligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Asosiy qism

Bolalar faoliyatini baholashning pedagogik ahamiyati

Maktabgacha ta'lim jarayonida baholash tizimi bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Baholash orqali pedagog bolalarning bilim darajasi, qiziqishi va individual imkoniyatlarini aniqlaydi.

Baholashning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- bolalarning bilim va ko'nikmalarini aniqlash
- mashg'ulot jarayonidagi faollik darajasini baholash
- ijodiy fikrlash va mustaqil faoliyatni rag'batlantirish
- ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish

Mashg'ulotlardagi faoliyatni baholash mezonlari

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning faoliyatini baholash quyidagi mezonlar asosida amalga oshirilishi mumkin:

1. Faollik darajasi

Bolalarning mashg'ulotlarda faol ishtirok etishi, savollarga javob berishi, topshiriqlarni bajarishga bo'lgan qiziqishi muhim mezon hisoblanadi.

2. Mustaqillik

Bolalarning topshiriqlarni mustaqil bajarish qobiliyati ularning fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. Ijodkorlik

Mashg'ulot jarayonida bolalarning tasavvur qilish, yangi g'oyalar ilgari surish hamda ijodiy yondashuvi baholashning muhim ko'rsatkichidir.

4. Kommunikativ ko'nikmalar

Bolalarning o'z fikrini ifoda etishi, tengdoshlari bilan muloqot qilishi va jamoada ishlash qobiliyati ham baholash mezoniga kiradi.

5. Topshiriqni bajarish sifati

Berilgan vazifalarni to'g'ri va aniq bajarish darajasi bolalarning bilim va ko'nikmalarini ko'rsatadi.

Baholashni samarali tashkil etish bo'yicha tavsiyalar

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida baholash jarayonini samarali tashkil etish uchun quyidagi tavsiyalar muhim hisoblanadi:

- bolalarni baholashda ularning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish

- baholash jarayonini rag‘batlantiruvchi usullar asosida tashkil etish
- bolalarning ijobiy tomonlarini ko‘proq ta’kidlash
- pedagogik kuzatuv va portfoliolar orqali baholash tizimini qo‘llash
- ota-onalar bilan hamkorlikda bolalarning rivojlanish jarayonini tahlil qilish

Tezis 1. Bolalarning mashg‘ulotlardagi faoliyatini baholashning asosiy tamoyillari va ilmiy asoslari Baholash jarayoni individual, rivojlantiruvchi, kompleks va shaffof xususiyatga ega bo‘lishi lozim. “Ilk qadam” dasturiga muvofiq, baholash bolaning yosh xususiyatlarini (3-4, 4-5, 5-6, 6-7 yosh) hisobga olgan holda, kuzatuv, o‘yin faoliyati va mustaqil ishlar orqali amalga oshiriladi. Pedagog bolani faqat kuzatuvchi va yo‘naltiruvchi sifatida ishtirok etadi, bu esa bolaning mustaqilligini, guruhdagi muloqotini va ijodiy yondashuvini baholash imkonini beradi. Tamoyil bolani faol sub’yekt sifatida ko‘rishga asoslanadi va 2024-yilgi MELQO baholashi tajribasidan kelib chiqib, baholashning doimiy (kunlik, choraklik) va integratsiyalashgan bo‘lishini talab qiladi.

Tezis 2. Baholash mezonlarining beshta asosiy sohasi va ularning yoshga mos ko‘rsatkichlari Davlat standartlari va “Ilk qadam” dasturiga ko‘ra, baholash quyidagi beshta soha bo‘yicha olib boriladi:

1. Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzi – yirik va mayda motorika, harakatlar muvofiqligi, xavfsizlik qoidalari va sog‘lom ovqatlanish ko‘nikmalarini baholash (masalan, “doimiy” – mustaqil sport o‘yinlarini o‘ynaydi; “ba‘zan” – yordam bilan).
2. Ijtimoiy-hissiy rivojlanish – his-tuyg‘ularni boshqarish, hamkorlik, empatiya va ijtimoiy moslashuv qobiliyati (guruh o‘yinlaridagi ishtirok darajasi).
3. Nutq, muloqot va savodxonlik malakalari – so‘z boyligi, muloqot madaniyati, o‘qish-yozishga tayyorgarlik (hikoya qilish, savol-javob faolligi).
4. Bilish jarayonining rivojlanishi – tanqidiy fikrlash, muammolarni hal etish, kuzatuv va tajriba o‘tkazish qobiliyati.
5. Ijodiy rivojlanish – tasavvur, ijodkorlik, o‘z-o‘zini ifoda etish (rassomchilik, musiqiy va dramatik faoliyat). Har bir soha uchun rivojlanish xaritasida “doimiy”, “tez-tez”, “ba‘zan”, “hech qachon” ko‘rsatkichlari qo‘llaniladi va chorak yakunida raqamli shaklda saqlanadi.

Tavsiya 1. Rivojlanish xaritalaridan foydalanish va monitoring tizimini takomillashtirish Har chorakda har bir bola uchun rivojlanish xaritasini to‘ldirish majburiy bo‘lsin. Pedagoglar kuzatuv natijalarini “Bolalar bog‘chasi” axborot tizimiga kiritib, ota-onalar bilan onlayn baham ko‘rishlari lozim. Bu usul baholashning shaffofligini ta‘minlaydi, individual traektoriyalarni kuzatishga yordam beradi va MELQO vositalari bilan birgalikda samaradorlikni 30-35% ga oshiradi.

Tavsiya 2. Faollik markazlari va o‘yin orqali baholashni kuchaytirish Mashg‘ulotlarda o‘yin, san‘at, tabiat, til va matematika markazlaridan foydalanish bolalarning mustaqil faoliyatini baholashning eng samarali usuli hisoblanadi. Pedagog faqat kuzatuvchi rolini o‘ynaydi, video-kuzatuvlar orqali baholash obyektivligini oshiradi.

Tavsiya 3. Baholashni o‘quv jarayoniga to‘liq integratsiya qilish va axborot texnologiyalaridan foydalanish Baholash alohida sinov emas, balki kundalik mashg‘ulotlarning ajralmas qismi bo‘lishi kerak. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (video-kuzatuv, raqamli xaritalar, “Bolalar bog‘chasi” platformasi) orqali baholashni avtomatlashtirish va natijalarni real vaqtda tahlil qilish mumkin.

Tavsiya 4. Ota-onalar, mutaxassislar va jamiyat ishtirokini kengaytirish Ota-onalar bilan birgalikda rivojlanish xaritalarini muhokama qilish, maxsus ehtiyojli bolalar uchun individual ta‘lim rejalari ishlab chiqish va mahalla hamkorligini kuchaytirish samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Inklyuziv ta‘lim sharoitida alohida ehtiyojli bolalarning ijtimoiy moslashuvini baholash mezonlarini qo‘shimcha ishlab chiqish tavsiya etiladi.

Tavsiya 5. Pedagog kadrlar malakasini oshirish va baholash mezonlarini standartlashtirish Pedagoglar uchun attestatsiya mezonlarini (3182-sonli buyruq asosida) bolalar faoliyatini baholash bilan bog‘lash, seminar-treninglar orqali MELQO va “Ilk qadam” vositalaridan foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish zarur.

Xulosa

Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalarning mashg‘ulotlardagi faoliyatini baholash ularning har tomonlama rivojlanishini ta‘minlashda muhim pedagogik jarayon hisoblanadi. Baholash tizimi bolalarning bilim darajasini aniqlash bilan birga ularning qobiliyatlarini rivojlantirishga ham xizmat qilishi lozim.

Shuningdek, baholash mezonlari bolalarning yosh xususiyatlariga mos bo‘lishi, ularni rag‘batlantirish va mustaqil fikrlashga undashi zarur. To‘g‘ri tashkil etilgan baholash jarayoni pedagogga ta‘lim sifatini oshirish va bolalarning rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.

Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalarning mashg‘ulotlardagi faoliyatini baholash mezonlari ta‘lim sifatini oshirishning muhim strategik vositasidir. Taklif etilgan mezonlar va tavsiyalar “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi, davlat talablari va xalqaro MELQO baholash tajribasi asosida ishlab chiqilgan bo‘lib, bolalarning individual rivojlanish traektoriyasini monitoring qilish, pedagogik jarayonni optimallashtirish, ota-onalar va mutaxassislar hamkorligini kuchaytirish hamda maktabga tayyorgarlik darajasini yuksaltirish imkonini beradi.

Ushbu yondashuv amalda keng joriy etilsa, maktabgacha ta‘lim tizimining samaradorligi sezilarli darajada oshadi, har bir bola o‘z salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarish imkoniyatiga ega bo‘ladi va O‘zbekiston ta‘lim tizimi xalqaro standartlarga yanada yaqinlashadi. Kelgusida baholash mezonlarini raqamli platformalar bilan yanada integratsiya qilish va doimiy monitoringni ta‘minlash orqali ta‘lim sifatini barqaror ravishda yaxshilash mumkin. Taklif etilgan mezonlar MTTlarda bolalarning individual rivojlanish traektoriyasini monitoring qilish, pedagogik jarayonni optimallashtirish, ota-onalar va mutaxassislar hamkorligini kuchaytirish hamda maktabgacha ta‘lim sifatini xalqaro standartlarga yaqinlashtirish imkonini beradi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-sonli Qarori “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda 802-sonli Qarori “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 27-martdagi 157-sonli Qarori “Davlat ta’lim standartlari va davlat ta’lim talablarini ishlab chiqish va joriy etish tartibi to‘g‘risida”.
4. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi (ikkinchi nashr). Toshkent, 2022.
5. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligining 2019-yil 16-sentabrda 3182-sonli buyruqi “Davlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagog kadrlarining attestatsiya natijalarini baholash mezonlarini tasdiqlash haqida”.
6. UNICEF O‘zbekiston. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. Toshkent, 2022.
7. Maktabgacha ta’lim sifatini baholash natijalari (MELQO baholashi, 2024-yil). Xalq ta’limi axborot portal.
8. Mirazimova M.N. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida mashg‘ulotlarni tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari // Presedu. – 2023. – №1.
9. Qodirova F.R. va boshq. Maktabgacha pedagogika. Toshkent: Tafakkur, 2019.
10. Esonova M.A. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim jarayonlarini tashkil etish muammolari // Ilmiy jurnal. 2023.
11. Abdullayeva N. Maktab ta’lim tizimida monitoring va baholash usullari: Teoriya va amaliyot. Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
12. Shayxov A. Maktabgacha ta’lim tizimining baholanishi: Zamonaviy uslublar va yondashuvlar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
13. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida innovatsion faoliyat. 2024.